

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากสภาพสังคมในปัจจุบัน ได้เกิดปรากฏการณ์ที่เรียกว่า “โลกาภิวัตน์” ทำให้โลกเกิดกระบวนการบูรณาการความหลากหลายของประชากร เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เกิดเป็นความเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างสังคมครั้งยิ่งใหญ่ของสังคมโลก ประเทศไทยเองก็ได้รับอิทธิพลจากปรากฏการณ์การดังกล่าว เห็นได้จากนโยบายการพัฒนาประเทศตามแนวคิดทฤษฎีนิยามกระแสหลักที่ทำให้ประเทศมีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะความเจริญทางด้านวัตถุ แต่ในทางกลับกันกับทำให้เกิดความเสื่อมทางด้านจิตใจ ค่านิยมและสังคม คนไทยประพฤติปฏิบัติที่แสดงถึงความเสื่อมทางจิตใจอย่างเห็นได้ชัดเจน ไม่คำนึงถึงคุณธรรม จริยธรรม และเกิดปัญหาอื่น ๆ ที่สืบเนื่องจากความเสื่อมทางด้านจิตใจและค่านิยม ได้แก่ ความเสื่อมโทรมของทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม ความเหลื่อมล้ำระหว่างคนรวยและคนจน คนจนซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ ที่จนอยู่แล้วกลับยิ่งกว่าเดิม ความเจริญกระจุกอยู่แต่ในเมือง ทำให้เกิดการอพยพเข้าสู่เมืองเกิดปัญหาตามมาทั้งในชนบทและในเมืองและปัญหาเรื่องการปรับตัวของประชาชน ที่ส่วนใหญ่ยังปรับตัวไม่ทันต่อความเจริญก้าวหน้าเทคโนโลยีใหม่ การสื่อสารรูปแบบใหม่ ๆ ทำให้เกิดความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ใช้เทคโนโลยีไปในทางที่ผิดหรือตกเป็นเหยื่อของเทคโนโลยี ในปี พ.ศ. 2547 คณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (สำนักงานส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติ, 2547) รวบรวมปัญหาสังคมไทยที่ได้จากการประชุมสมัชชาสวัสดิการสังคมแห่งชาติ ครั้งที่ 13 ได้ดังนี้

1. ปัญหาพฤติกรรมและคามรับผิดชอบต่อสังคมของเด็กและเยาวชน
2. ปัญหาการศึกษา
3. ปัญหาครอบครัว
4. ปัญหาการรู้ไม่เท่าทันสภาพสังคม

เหล่านี้เป็นที่มาของปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ซึ่งปรากฏการณ์นี้เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้งานสังคมสงเคราะห์เข้ามามีบทบาทในสังคมไทยมากขึ้น โดยมี “นักสังคมสงเคราะห์” เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ โดยใช้ศาสตร์และศิลปะทางวิชาชีพมา สงเคราะห์ ช่วยเหลือบุคคลที่ประสบปัญหา และหาแนวทางป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นอีก รวมถึงการฟื้นฟูและปรับสภาพของ

บุคคล ครอบครัว กลุ่ม ชุมชนที่ประสบปัญหาให้กลับมาดำรงชีวิตในสังคมและช่วยเหลือตนเองได้อีกครั้ง จากปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นทำให้ ในปี พ.ศ. 2546 ประเทศไทยได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 ซึ่งเป็นกฎหมายที่มีเจตนารมณ์ให้มีการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดี ด้วยระบบการจัดบริการทางสังคม (Social service system) เกี่ยวกับการป้องกัน การแก้ไขปัญหา การพัฒนา และส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม เพื่อตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานของชีวิตเป็นอย่างน้อย บริการทางสังคมดังกล่าวครอบคลุม 7 ด้าน คือ สุขภาพ การศึกษา ที่อยู่อาศัย การทำงานและการมีรายได้ นันทนาการ กระบวนการยุติธรรม และบริการสังคมทั่วไป โดยกำหนดให้ นักสังคมสงเคราะห์เป็นผู้ปฏิบัติงานด้านการ สงเคราะห์ ช่วยเหลือ แก้ไขปัญหาและจัดสวัสดิการสังคมเพื่อการพัฒนาคุณภาพ (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติ, 2546)

จากที่กล่าวมาทำให้เห็นถึงความต้องการ “นักสังคมสงเคราะห์” ที่มีมากขึ้นในสังคมไทย แต่อย่างไรก็ตาม ที่ผ่านมามีความเสี่ยงสะท้อนกลับเสมอว่า ไม่ค่อยมีผู้เลือกประกอบอาชีพนักสังคมสงเคราะห์ ทำให้ตำแหน่งนักสังคมสงเคราะห์เป็นตำแหน่งที่ขาดแคลน (สมชาย ไมตรี, 2547, น. 1) จากการสำรวจข้อมูล บัณฑิตคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีการศึกษา 2545 ในวันซ้อมรับปริญญา คือวันที่ 23, 27 และ 28 กรกฎาคม 2546 จำนวนผู้จบการศึกษา 297 คน ปรากฏว่า ได้รับแบบสอบถามคืนมา 274 ชุด คิดเป็นร้อยละ 92.26 ตอบแบบสอบถามในส่วนของภาวการณ์การทำงานและการศึกษาต่อของบัณฑิต โดยสรุปได้ว่า (สมชาย ไมตรี, 2547, น. 54)

ตารางที่ 1.1

หน่วยงานของผู้ที่ทำงานแล้ว

หน่วยงาน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ราชการ/รัฐวิสาหกิจ	25	15.5
บริษัทเอกชน/มหาชน	111	68.9
เจ้าของกิจการ/ค้าขาย/อาชีพอิสระ	12	7.5
อื่น ๆ	13	8.1
รวม	161	100.0

เฉพาะบัณฑิตที่ทำงานแล้ว ส่วนมากหรือร้อยละ 68.9 ทำงานในบริษัทเอกชน/มหาชน รองลงมาคือ ร้อยละ 15.5 ทำงานในหน่วยงานราชการ/รัฐวิสาหกิจ ร้อยละ 7.5 เป็นเจ้าของกิจการ/ค้าขาย/อาชีพอิสระและร้อยละ 8.1 ทำงานในหน่วยงานอื่น ๆ ซึ่งมีผู้ระบุไว้คือ มูลนิธิและองค์กรพัฒนาเอกชน 3 คนและหน่วยงานที่บ้าน 3 คน

ตารางที่ 1.2

การทำงานในตำแหน่งงานนักสังคมสงเคราะห์

ตำแหน่ง	จำนวน	ร้อยละ
นักสังคมสงเคราะห์	26	17.1
ตำแหน่งอื่น ๆ	126	82.9
รวม	152	100.0

เฉพาะบัณฑิตที่ทำงานแล้วพบว่า มีบัณฑิตที่ทำงานในตำแหน่งนักสังคมสงเคราะห์ มีเพียงร้อยละ 17.1 เท่านั้น ส่วนบัณฑิตที่ทำงานในตำแหน่งอื่น ๆ มีร้อยละ 82.9

จากสถิติการเข้าทำงานในวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ของบัณฑิตรุ่นปีการศึกษา 2545 พบว่า มีบัณฑิตเข้าทำงานในตำแหน่งนักสังคมสงเคราะห์วิชาชีพ เพียงร้อยละ 17.1 ของบัณฑิตที่ทำงานทั้งหมด ถือได้ว่า บัณฑิตคณะสังคมสงเคราะห์ เข้าทำงานในวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ ไม่มากนัก คือ รวมแล้วมีเพียง 26 คน จากจำนวนบัณฑิตที่ระบุตำแหน่ง/ลักษณะงาน 152 คน คิดเป็นร้อยละ 36.8 เท่านั้น (สมชาย ไม้ตรี, 2547, น. 57)

จากการสำรวจจำนวนนักสังคมสงเคราะห์ในประเทศไทย มีนักสังคมสงเคราะห์ปฏิบัติงานกระจายอยู่ทั้งหน่วยงานภาครัฐและองค์กรเอกชน ได้แก่ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จำนวน 545 คน กระทรวงสาธารณสุข จำนวน 399 คน กระทรวงมหาดไทย จำนวน 26 คน กระทรวงแรงงาน จำนวน 4 คน กระทรวงยุติธรรม จำนวน 269 คน กรุงเทพมหานคร จำนวน 250 คน คณะกรรมการอุดมศึกษา 74 คน กระทรวงกลาโหม จำนวน 15 คน สำนักงานตำรวจแห่งชาติ จำนวน 15 คน องค์กรเอกชนที่ไม่แสวงผลกำไร (NGO) 43 คน รวมจำนวนนักสังคมสงเคราะห์ทั้งสิ้น 1,640 คน (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2551) ซึ่งถือเป็นจำนวนที่น้อยหากเทียบกับการทำงานช่วยเหลือและจัดสวัสดิการสังคมให้ประชาชนทั่วประเทศ

กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นอีกหนึ่งหน่วยงานที่ให้บริการทางสังคมสงเคราะห์ จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 ซึ่งกำหนดหน้าที่ของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ คือ “การพัฒนาสังคม การสร้างความเป็นธรรม และความเสมอภาคในสังคม การส่งเสริมคุณภาพชีวิตและความมั่นคงในชีวิต สถาบันครอบครัวและชุมชน” ซึ่งเป็นการดำเนินงาน กับกลุ่มเป้าหมายคือ ประชาชนทั่วประเทศ โดยมีภารกิจ คือ การให้บริการสวัสดิการสังคม การสังคมสงเคราะห์แก่ผู้ด้อยโอกาส ผู้ยากไร้ คนไร้ที่พึ่ง ผู้ประสบปัญหาทางสังคมโดยการช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาในรูปแบบของสถานสงเคราะห์ และการประสานงานส่งต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรวมทั้งการส่งเสริม สนับสนุนให้ชุมชนและท้องถิ่นจัดสวัสดิการสังคมเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายที่มีปัญหาทางสังคมสามารถดำรงชีวิตและพึ่งตนเองได้อย่างมีศักดิ์ศรี (กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ, 2546) ปัจจุบัน กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ มีนักสังคมสงเคราะห์ทั้งปฏิบัติการและชำนาญการ รวมทั้งสิ้น 176 คน (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2551) ด้วยเหตุนี้ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษา “การตัดสินใจเลือกอาชีพเป็นนักสังคมสงเคราะห์ของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ” ว่ามีปัจจัยใดที่ทำให้ตัดสินใจเลือกอาชีพนักสังคมสงเคราะห์ เพื่อเป็นแนวทางที่เป็นประโยชน์สำหรับการพัฒนาอาชีพนักสังคมสงเคราะห์ ให้สามารถทำงานเพื่อช่วยเหลือและพัฒนาสังคม ตลอดจนผลการศึกษาในครั้งนี้สามารถนำมาเป็นแนวทางการปลูกฝังบัณฑิตคณะสังคมสงเคราะห์ให้ออกมาทำงานเพื่อสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้ตัดสินใจเลือกอาชีพเป็นนักสังคมสงเคราะห์ของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาเรื่อง “การตัดสินใจเลือกอาชีพเป็นนักสังคมสงเคราะห์ของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ” มีขอบเขตการศึกษาแบ่งเป็นด้าน ๆ ดังนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาแนวคิด ทฤษฎี การเลือกอาชีพ การตัดสินใจเลือกอาชีพ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเลือกอาชีพ ค่านิยมทางอาชีพและความรู้เกี่ยวกับวิชาชีพสังคมสงเคราะห์

ขอบเขตด้านประชากร

ประชากร ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ นักสังคมสงเคราะห์วิชาชีพ ที่ปฏิบัติหน้าที่เป็นนักสังคมสงเคราะห์ปฏิบัติการและชำนาญการของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ มีจำนวน 176 คน

คำจำกัดความ

การตัดสินใจเลือกอาชีพ หมายถึง สิ่งที่เป็นผลหรือเหตุ ในการกำหนดการเลือกอาชีพ ได้แก่ปัจจัยภายนอก คือ ปัจจัยด้านผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านความมั่นคงในอาชีพ ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมในการทำงานและปัจจัยภายใน คือ ปัจจัยด้านค่านิยมในอาชีพ และปัจจัยด้านความมีอิสระในการทำงาน

อาชีพนักสังคมสงเคราะห์ หมายถึง งานที่ผู้ปฏิบัติใช้ศาสตร์และศิลปะทางวิชาชีพ เพื่อสงเคราะห์ ช่วยเหลือ บำบัด ฟื้นฟูและพัฒนา บุคคล กลุ่ม ชุมชนให้สามารถดำรงชีวิตอยู่และช่วยเหลือตนเองได้

นักสังคมสงเคราะห์ หมายถึง ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งนักสังคมสงเคราะห์ปฏิบัติการ และนักสังคมสงเคราะห์ชำนาญการของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ

กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ หมายถึง หน่วยงานระดับกรมมีภารกิจเกี่ยวกับการให้บริการสวัสดิการสังคมการสังคมสงเคราะห์แก่ผู้ด้อยโอกาส ผู้ยากไร้ คนไร้ที่พึ่ง ผู้ประสบปัญหาทางสังคม โดยการช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาในรูปแบบของสถานสงเคราะห์ และการประสานงานส่งต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนและท้องถิ่นจัดสวัสดิการสังคม เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายที่มีปัญหาทางสังคมสามารถดำรงชีวิตและพึ่งตนเองได้อย่างมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

ปัจจัยภายนอก หมายถึง ความต้องการของบุคคลในการตัดสินใจเลือกอาชีพ นักสังคมสงเคราะห์ซึ่งได้รับแรงกระตุ้นจากสิ่งแวดล้อมรอบตัว ได้แก่ ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ ความมั่นคงในอาชีพและสภาพแวดล้อมในการทำงาน

ปัจจัยด้านผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ หมายถึง รายได้ เงินเดือนที่เป็นตัวเงินซึ่งได้จากการประกอบอาชีพนักสังคมสงเคราะห์

ปัจจัยด้านความมั่นคงในอาชีพ หมายถึง การสามารถทำงานในอาชีพนักสังคมสงเคราะห์โดยได้รับค่าตอบแทนอย่างสม่ำเสมอและไม่ได้อยู่ในเกณฑ์ที่จะถูกเลิกจ้างหรือว่างงาน

ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน หมายถึง สิ่งรอบตัวในที่ทำงานและการทำงานของสังคมสงเคราะห์ ได้แก่ หัวหน้างาน เพื่อนร่วมงาน บรรยากาศในการทำงานและความสะดวก ปลอดภัยในสถานที่ทำงาน

ปัจจัยภายใน หมายถึง ความรู้สึก ทัศนคติในตนเองของบุคคลที่เป็นแรงกระตุ้นให้ตัดสินใจเลือกอาชีพนักสังคมสงเคราะห์

ปัจจัยด้านค่านิยมในอาชีพ หมายถึง ทัศนคติต่ออาชีพนักสังคมสงเคราะห์ว่าเป็นอาชีพที่ให้บริการสังคม ด้วยการสงเคราะห์ ช่วยเหลือผู้อื่นและก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคม

ปัจจัยด้านความมีอิสระในการทำงาน หมายถึง การเป็นส่วนหนึ่งของงาน ความสามารถการตัดสินใจในการทำงานของนักสังคมสงเคราะห์